

УДК 343.98

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2020.13.29>

ПРОЦЕСУАЛЬНІ РИСИ ВЗАЄМОДІЇ СУДОВОГО ЕКСПЕРТА ТА СЛІДЧОГО НА МІСЦІ ПОДІЇ, ПОВ'ЯЗАНОЇ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

Циганов Сергій Миколайович,
старший судовий експерт
сектору досліджень зброї відділу
криміналістичних видів досліджень
(Харківський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ
України, м. Харків, Україна)

Троценко Андрій Миколайович,
старший судовий експерт
сектору досліджень зброї відділу
криміналістичних видів досліджень
(Харківський науково-дослідний
експертно-криміналістичний центр
Міністерства внутрішніх справ
України, м. Харків, Україна)

У статті досліджено особливості взаємодії судового експерта та слідчого на місці події, яка пов'язана із застосуванням вогнепальної зброї, та визначені суттєві помилки експерта під час виконання своїх функцій під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї.

Зазначено перелік кримінальних правопорушень, предметом яких виступає вогнепальна зброя, а також проаналізовано статистику щодо кількості зареєстрованих злочинів за вибраною статтею Кримінального Кодексу України та відсоткове відношення цих злочинів до злочинів проти громадської безпеки, які були вчинені в той же рік. Виявлено, що останнім часом цей відсоток значно збільшується. Наголошено, що огляд місця події для розслідування злочину, відповідальність за який передбачена статтею 263 КК, є дуже результативним засобом доказування.

Проаналізовано також статистику щодо випадків, коли зброя, бойові припаси, вибухові речовини оглядаються окремо, а коли – під час огляду місця події, та статистику щодо випадків, коли об'єкти або сліди, які були виявлені під час огляду місця події, мали відношення до вчиненого злочину.

Перевірено і законодавчу базу, яка регулює діяльність судового експерта. Також наведено визначення поняття «судова експертиза», охарактеризовано сутність взаємодії слідчого та судового експерта і зазначені їх форми. Вивчено так само і питання стосовно особливостей проведення досліджень із вогнепальною зброєю судовим експертом. Досліджено дані, які є змістом висновку експерта.

Внаслідок ґрунтовних досліджень даної теми запропоновано вдосконалити навички судових експертів для усунення неякісних висновків експерта та подальшого сприяння швидкому проведенню досудового розслідування на високому рівні. Зауважено й стосовно доцільності взаємодії слідчого та судового експерта до початку при-

значення судової експертизи шляхом попереднього узгодження питань, відповіді на які слідчий хоче побачити у висновку експерта.

Також рекомендовано передання повноважень щодо збору матеріалів та об'єктів, що будуть підлягати експертному дослідженню, саме судовому експерту, який буде проводити дослідження, а не слідчому чи спеціалісту.

Ключові слова: судовий експерт, слідчий, взаємодія судового експерта та слідчого, вогнепальна зброя, огляд місця події.

PROCEDURAL FEATURES OF THE INTERACTION BETWEEN THE TRIBAL EXPERT AND THE INVESTIGATOR AT THE SITE OF THE EVENT RELATED TO THE USE OF FIREARMS

Tsyganov Sergey Nikolaevich,
Senior Forensic Expert at the Arms
Research Sector of the Department of
Forensic Research
(Kharkiv Scientific Research Forensic
Center of the Ministry of Interior Affairs
of Ukraine, Kharkiv, Ukraine)

Trotsenko Andrey Nikolaevich,
Senior Forensic Expert at the Arms
Research Sector of the Department of
Forensic Research
(Kharkiv Scientific Research Forensic
Center of the Ministry of Interior Affairs
of Ukraine, Kharkiv, Ukraine)

The article examines the peculiarities of the interaction between a forensic expert and an investigator at the scene, which is related to the use of firearms and identifies significant errors of the expert in performing his functions during the investigation of criminal offenses related to the use of firearms.

The list of criminal offenses involving firearms is also mentioned, as well as the statistics on the number of registered crimes under the selected article of the Criminal Code of Ukraine and the percentage of these crimes to crimes against public safety committed in the same year. It was found that recently this percentage has increased significantly. It is emphasized that the inspection of the scene for the investigation of a crime, the responsibility for which is provided by Article 263 of the Criminal Code, is a very effective means of proof.

The statistics on cases when weapons, ammunition, explosives are inspected separately, and when during the inspection of the scene and statistics on cases, objects or traces that were found during the inspection of the scene related to the crime, are also analyzed.

The legal framework governing the activities of a forensic expert was also checked. The definition of the term "forensic examination" is also given, the essence of the interaction between the investigator and the forensic expert is characterized and their forms are indicated. The issue of the peculiarities of conducting research with firearms by a forensic expert was also studied. The data containing the content of the expert's opinion are investigated.

As a result of thorough research on this topic, it is proposed to improve the skills of forensic experts to eliminate poor expert opinions and further facilitate the rapid conduct of pre-trial investigation at a high level. It is also noted about the expediency of interaction between the investigator and the forensic expert before the appointment of the forensic examination

by prior agreement of the questions, the answers to which the investigator wants to see in the expert's opinion.

It is also recommended to delegate the authority to collect materials and objects that will be subject to expert examination to the forensic expert who will conduct the research, and not to the investigator or specialist.

Key words: forensic expert, investigator, interaction of forensic expert and investigator, firearms, scene inspection.

Слідчий та судовий експерт взаємодіють на багатьох стадіях досудового розслідування. Головними завданнями взаємодії судового експерта та слідчого є розслідування злочинів, притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що їх вчинили, відшкодування завданої кримінальними правопорушеннями шкоди й відновлення порушених прав та інтересів громадян. Їхня злагоджена взаємодія сприяє швидкому та ефективному досягненню цілей досудового розслідування. Однак трапляються й деякі проблемні моменти під час їхньої взаємодії, які вимагають своєчасного виявлення та вирішення. Слідчий та судовий експерт вибирають способи взаємодії між собою відповідно до виду кримінального правопорушення, яке вимагає розслідування. Застосування вогнепальної зброї виступає предметом багатьох кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, а тому дослідження взаємодії судового експерта та слідчого на місці події, пов'язаної із застосуванням вогнепальної зброї, вимагає уваги серед дослідників.

Дослідження питання взаємодії слідчого з працівниками експертних підрозділів аналізувалося такими вченими, як Р.С. Белкін, М.В. Салтєвський, Є.Д. Лук'янчиков, Б.В. Романюк, А.І. Вінберг, В.Г. Гончаренко, Г.Л. Грановський, Н.І. Клименко, В.В. Коваленко та ін. Однак питання саме взаємодії судового експерта та слідчого на місці події, пов'язаної із застосуванням вогнепальної зброї, в правових науках досить детально не розглядалось. Відсутні дослідження наукового характеру з ефективною методологічною базою, що може бути використана практиками-слідчими в практичній діяльності в період проведення розслідування.

Метою даної статті є формування методичного забезпечення з урахуванням особливостей принципів взаємодії судового експерта та слідчого на місці події, пов'язаної із застосуванням вогнепальної зброї, та визначення помилок експертів за виконання їхніх завдань під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї.

Відповідно до статті 1 ЗУ «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду. Щодо підстави її проведення, то нею є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою, якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб. Експертний висновок є процесуальним джерелом доказів, а за відмову від виконання покладених на нього обов'язків і надання завідомо неправдивого висновку експерт несе кримінальну відповідальність [1].

Згідно зі статистичними даними Генеральної прокуратури України, за ознаками злочинів проти громадської безпеки, предметом яких є вогнепальна зброя (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України), було зареєстровано:

у 2015 р. – 57 965 злочинів (що становить 66,57% від загальної кількості виявлених злочинів проти громадської безпеки),

у 2016 р. – 52 402 (65,77%),

у 2017 р. – 61 471 (71,95%),

у 2018 р. – 54 910 (80, 97%)

Наведені дані містяться в таблиці:

Статті КК	2015		2016		2017		2018	
	Кількість зареєстрованих злочинів за цією статтею	% – відношення до загальної кількості зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки	Кількість зареєстрованих злочинів за цією статтею	% – відношення до загальної кількості зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки	Кількість зареєстрованих злочинів за цією статтею	% – відношення до загальної кількості зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки	Кількість зареєстрованих злочинів за цією статтею	% – відношення до загальної кількості зареєстрованих злочинів проти громадської безпеки
262	1382	1.59	1031	1.29	871	1.02	534	0.79
263	55329	63.54	50397	63.25	59130	69.21	52928	78.04
263-1	1185	1.36	883	1.11	1390	1.63	1381	2.04
264	69	0.08	91	0.11	80	0.09	67	0.09
Всього злочинів проти ГБ зі зброєю	57 965	66.57	52 402	65.77	61 471	71.95	54 910	80.97
Всього зареєстрованих злочинів проти ГБ	87 072		79 678		85 436		67 819	

Огляд місця події під час розслідування злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена статтею 263 КК (незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами), є дуже результативним засобом доказування. Зброя, бойові припаси, вибухові речовини у 38% випадків оглядаються окремо, а у 62% – оглядаються під час огляду місця події. Причому в 68% об'єкти або сліди, які були виявлені під час огляду місця події, мають відношення до вчиненого злочину [5].

Згідно з Інструкцією про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень і Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень експертиза зброї та слідів її використання поділяється на дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї та дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу. Під час судової експертизи досліджуються питання належності об'єктів до вогнепальної зброї або конструктивно подібних до неї стріляючих виробів; визначення виду, системи (моделі) та калібру вогнепальної зброї та боєприпасів до неї, а також конструктивно подібних до них виробів; визначення стану (справності) зброї, боєприпасів до неї та придатності їх до стрільби; встановлення способу виготовлення або факту переробки вогнепальної зброї, боєприпасів до неї та конструктивно подібних до них виробів. Також судовий експерт у своєму висновку дає відповіді на питання: яким способом (промисловим чи саморобним) виготовлено зброю, яка вилучена у підозрю-

ваного? До якого виду, системи, моделі, калібру належить дана зброя? Чи придатна дана зброя до стрільби? Чи справна дана зброя? Якщо ні, то які вона має несправності? Чи виключають ці несправності можливість пострілу? Чи є боєприпасом патрон, вилучений у підозрюваного? Чи міг з даної зброї за певних умов (наприклад, у разі падіння її на ґрунт, підлогу тощо) відбутися постріл без натискання на спусковий гачок? Чи вистріляна куля з даного екземпляра зброї?

На жаль, під час проведення судової експертизи часто зустрічаються неточності. Насамперед у дослідженні вогнепальної зброї у висновку судової експертизи можна помітити такі недоліки, як неточність опису досліджуваних об'єктів, неповнота дослідження, неправильність оцінки ознак досліджуваних об'єктів, недостатнє обґрунтування висновків. Для опису вогнепальної зброї використовуються неправильні терміни, не досліджуються вражаючі властивості снаряда, що викликає помилки у віднесенні пристрою до вогнепальної зброї. Також часто у висновку судового експерта відсутні ознаки, що індивідуалізують досліджувану зброю, або ці ознаки описуються поверхнево [9].

Взаємодією слідчого із судовим експертом є спільна діяльність слідчого і експертно-криміналістичних підрозділів з розроблення та здійснення заходів, які пов'язані з комплексним використанням процесуальних, оперативно-розшукових і техніко-криміналістичних засобів, з метою успішного розкриття злочинів, установлення винних і виявлення обставин, що сприяли вчиненню злочину, і вжиття заходів для їх усунення [7]. Взаємодія слідчого із судовим експертом має процесуальну та непроцесуальну форми. Процесуальна форма виражається у взаємних правах та обов'язках слідчого і судового експерта, які регламентуються КПК. Це проведення експертиз та участь в огляді місця події. Також експертна служба МВС веде обліки, дані яких використовують як експерти, так і слідчі. Непроцесуальна взаємодія складається під час безпосередньої співпраці та не регламентується жодним джерелом.

Слідчий письмово викладає судовому експерту питання, відповіді на які його цікавлять. Проблемним моментом у цьому прояві взаємодії слідчого та судового експерта є поширеність неточних чи нестандартних питань зі сторони слідчого, що у свою чергу тягне неможливість надання відповіді на нього судовим експертом. Тому було б доцільно погоджувати із судовим експертом питання ще до фактичного призначення експертизи. Наявність такої форми взаємодії між ними дозволить уникнути великої кількості причин, через які висновки експерта виявляються неточними та неясними. Через те що судовий експерт вимушений відповідати на неточно та нечітко сформульовані питання, відбувається затягування проведення судової експертизи.

Також в Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень і в Науково-методичних рекомендаціях з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень зазначено, що експерт має право ознайомлюватися з матеріалами справи, які стосуються предмета експертизи, заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків. Експерт може відмовитися від проведення експертизи, якщо наданих йому матеріалів недостатньо для виконання покладених на нього обов'язків, а витребувані додаткові матеріали не надані. Також експерту забороняється самостійно збирати матеріали, які підлягають дослідженню, а також вибирати вихідні дані для проведення експертизи, якщо вони відображені в наданих йому матеріалах неоднозначно. Для відібрання зразків орган, який призначив експертизу, може залучити спеціаліста [2]. В Інструкції про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події [3] зазначені порядок залучення та права спеціаліста під час огляду місця події.

Така заборона судовому експерту збирати матеріали, які підлягають дослідженню, та залучення спеціаліста для відібрання зразків є дещо алогічною. Адже внаслідок неправильного збирання об'єкта судово-експертного дослідження чи передачі його безпосередньо до установи, де буде проводитися експертиза, є ризик пошкодження даного об'єкта чи втрати його властивостей, наявність яких є необхідною для експертизи. Тому є доцільним залучати саме експерта, який буде проводити судову експертизу для збирання матеріалу, адже на відміну від інших учасників кримінального провадження, судовий експерт володіє достатньою кількістю знань та навичок для цього.

Унаслідок усунення зазначених у даній статті недоліків, які виникають під час проведення судових експертиз вогнепальної зброї, підвищиться якість, обґрунтованість та значущість висновку судового експерта щодо його ефективного використання у практиці слідчих під час розслідування злочинів, пов'язаних із використанням вогнепальної зброї. Усунути зазначені недоліки можна шляхом підвищення рівня знань та навичок судових експертів. Ще однією пропозицією для усунення неточних та неясних висновків експерта є попередня співпраця зі слідчим. Для цього потрібно слідчому погоджувати із судовим експертом питання, відповіді на які він хоче бачити у висновку експерта, ще до фактичного призначення експертизи. Також є доцільним надати повноваження щодо збору матеріалів та об'єктів, які будуть безпосередньо досліджуватися судовим експертом, самому експерту, який має для цього достатній рівень знань та навичок, а не слідчому чи спеціалісту. Всі наведені пропозиції допоможуть удосконалити взаємодію судового експерта та слідчого, а також підвищити цінність висновку експерта для досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. / *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 12.05.2020).
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень : Затв. наказом МЮ від 08.10.1998 р. № 53-5 (у ред. наказу від 24.02.2020 р. № 667/5). *Офіційний вісник України*. 1998. № 46. С. 1715.
3. Інструкція про порядок залучення працівників органів досудового розслідування поліції та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України як спеціалістів для участі в проведенні огляду місця події : затв. наказом МВС від 03.11.2015 р. № 1339. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1392-15> (дата звернення: 12.05.2020).
4. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 р. редакція від 01.05.2016 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 12.05.2020).
5. Теорія і практика судової експертизи і криміналістики. *Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції*. 2018. С. 361. URL: https://dsum.edu.ua/upload/doc/konf_27.02.2018_3.pdf (дата звернення: 12.05.2020).
6. Теорія та практика судово-експертної діяльності : Матеріали VIII Міжвідомчої конференції. 2019. С. 273–274, 404–405, 472–473. URL: http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/15297/3/zbirnyk_28112019.pdf (дата звернення: 12.05.2020).
7. Азаров Ю.І. Особливості взаємодії слідчого з експертом (спеціалістом) на початковому етапі досудового розслідування. *Юридична наука*. 2014. № 10. С. 87–96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jnn_2014_10_11 (дата звернення: 12.05.2020).

8. Абламський С.Є., Юхно О.О., Лук'яненко Ю.В. Взаємодія слідчого з іншими органами і підрозділами при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень. Харків, 2017. 152 с.

9. Абрамова В.М., Свобода Є.Ю. Помилки в судово-експертній діяльності: сутність, умови виникнення та види. *Криміналістика и судебная экспертиза*. Київ, 2014. С. 72–78.

10. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 28. Ст. 232.